

Список використаних джерел:

1. Добряк Д.С. До авторів і читачів журналу. Землеустрій і кадастр. 2004. № 1-2. С. 3.
2. Новаковський Л.Я. Земельна реформа і землеустрій в Україні. Київ, 2001. С. 151.
3. Михасюк І. Регулювання земельних відносин. Львів, 2002. С. 261.
4. Саблук П.Т. Розвиток земельних відносин в Україні. К.: ННЦ «Ін-т аграр. екон.», 2006. 395 с.
5. Третяк А.М. Історія земельних відносин і землеустрою в Україні: [навчальний посібник]. К.: Аграр. наука, 2002. 280 с.
6. Федоров М.М. Економічні проблеми земельних відносин у сільському господарстві. Київ, 1998. 263 с.
7. Про земельну реформу: Постанова Верховної Ради Української РСР від 18 грудня 1990 р. № 563 ХІІ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-12>.
8. Про приватизацію земельних ділянок: Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. № 15. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-92/ed19921226>.
9. Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі: Постанова Верховної Ради від 13 березня 1992 року № 2200 – ХІІ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2200-12/ed19920313>.
10. Положення по земельно-кадастровій інвентаризації земель населених пунктів: Наказ Держкомзему України від 26.08.1997 р. № 85. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0522-97/ed19970826>.
11. Земельний Кодекс України: Закон України від 18 грудня 1990 р. № 561-ХІІ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-12/ed19901218>.
12. Конституція України: Закон України від 10 лютого 2011 р. № 254к/96-ВР: (Відповідає офіц. текстові). К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 96 с.

УДК 351.741:343.1

ПОПОВА О.В.

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗРОШУВАНОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА
ЯК ГАРАНТА СТАБІЛЬНОЇ РОБОТИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ПІВДЕННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ**

У статті розглянуто перспективи розвитку зрошуваного землеробства в умовах південних регіонів України в зоні Сухого Степу, що гарантує одержання сільськогосподарських культур та розвиток високоінтенсивного сільськогосподарського виробництва, наявні проблеми та шляхи їх вирішення.

Розглянуто роль державних органів, органів самоврядування та роль недержавних структур у зрошуваній системі землеробства.

Ключові слова: зрошувана систем, сільське господарство, економіка, інвестиції, продуктивність.

В статье рассмотрены перспективы развития орошаемого земледелия в условиях южных регионов Украины в зоне Сухой Степи, которое гарантирует получение сельскохозяйственных культур и развитие высокоинтенсивного сельскохозяйственного производства, существующие проблемы и пути их решения.

Рассмотрены роль государственных органов, органов местного самоуправления и роль негосударственных структур в орошаемой системе земледелия.

Ключевые слова: орошаемая система, сельское хозяйство, экономика, инвестиции, продуктивность.

The basic directions prospects for the development of irrigable agriculture in the conditions of south regions of Ukraine in the zone of Dry Steppe, that guarantees the receipt of agricultural cultures and development of high-intensive agriculture production, existent problems and ways of their decision.

The role of public organs of self – government and role of non – state structures are considered at the irrigated system of agriculture.

Key words: *irrigable system, agriculture, economic, investment, productivity.*

Вступ. Нині в Україні сільське господарство займає одну із провідних позицій у державній структурі економіки країни.

Україна має великі можливості для перспективного розвитку аграрної галузі, а природні та ґрунтово-кліматичні умови гарно сприяють для вирощування різних сільськогосподарських культур.

Невпинне зростання кількості населення та зменшення площі продуктивних земель у світі зумовлює необхідність інтенсифікувати сільськогосподарське виробництво з метою отримання більшої кількості продукції з одиниці площі [1].

Проблемам та питанням, які постають в ефективному використанні зрошуваних земель, питанням інноваційного розвитку підприємств у різних своїх роботах увагу приділяли вчені І.І. Андрусенко, С.А. Балюк, Д.М. Гвішіані, К.В. Павлюк, М.І. Ромащенко та інші, але питання та проблеми, які складаються для більш ефективного використання зрошуваного землеробства в аграрній галузі, потребують подальшого дослідження та вирішення.

Постановка завдання. Мета статті – виявити та проаналізувати проблеми, які склалися в зрошуваній системі аграрній галузі, шляхи їх вирішення та подальший розвиток зрошуваного землеробства.

Результати дослідження. Водні ресурси відіграють особливу роль у сфері діяльності людини. Так ефективне та раціональне використання меліораційної системи в аграрній галузі призводить до стабільного виробництва сільськогосподарської продукції, особливо в регіонах зі складними природно-кліматичними умовами та в роки, які є складними та несприятливими для ефективного вирощування продукції.

Нині аграрний сектор економіки України, переважно в частині його великотоварного виробництва, демонструє досить стабільні показники розвитку. Цей сегмент агропромислового виробництва забезпечує надходження до державного бюджету більшості податкових надходжень у своїй галузі, здійснює експортно-імпортні операції, є провайдером інноваційних технологій та капітальних інвестицій в аграрний сектор [2].

Одним із головних завдань в аграрному секторі в галузі рослинництва є те, щоб за допомогою раціонального використання агроресурсів сільгоспвиробники мали змогу збільшити показники врожайності та отримати максимальну кількість вирощеної продукції з площі земельних ділянок.

Сільське господарство України, незважаючи на нестабільність інноваційної активності, намагається інтегрувати передові науково-технічні розробки й адаптувати їх у власне виробництво. Свідченням цього є новітні технології рослинництва, тваринництва та енергозберігаючі системи землеробства [3].

Так, завдяки розвитку сучасних технологій у сфері землеробства, досягнення та виконання цілей, які поставлені в галузі рослинництва, стають більш перспективними та можливими, а в районах, в яких спостерігаються недостатність та нестійке природне зволоження, необхідне залучення та використання штучного зволоження.

Тенденція розвитку землеробства на сучасному етапі передбачає створення умов для стабільного управління станом ґрунтів, включаючи гідрологічні, термічні, біологічні режими. Визначальна роль у розв'язанні цього питання належить зрошенню та осушенню земель, широке застосування яких істотно знижує залежність сільськогосподарського виробництва від умов природного вологозабезпечення [4].

В результаті реформування сільськогосподарської галузі використання зрошуваної системи на земельних ділянках змінилось, процес розпаювання земель відобразився в таких явищах:

- у процесі подрібнення земельних масивів зменшилась площа поливних земель і порушилась їхня цілісність;
- збільшилась кількість власників земельних ділянок та землекористувачів;

- внутрішньогосподарська частина зрошуваної меліорації зазнала погіршення в технічному стані;
- роботи з реконструкції наявних меліораційних систем та будівництво нових були призупинені внаслідок недостатнього фінансування;
- через збільшення кількості користувачів на зрошуваних земельних ділянках ускладнювався процес управління меліораційними системами, також ускладнювались роботи щодо покращення зрошуваних ґрунтів та проведення заходів з охорони зрошуваної системи;
- в результаті підвищення вартості за спожиту електроенергію та за використання природних ресурсів знизилась показники у використанні зрошуваної системи.
- зрошувані земельні ділянки стали перебувати на «рівні незрошуваних земель», оскільки недотримання сівозмін та недодержання технологій у вирощуванні сільськогосподарських культур призвело до зменшення врожайності на земельних ділянках, які підпадали до категорії меліораційної системи тощо.

Науковці праці XIX ст. констатують факти ефективного функціонування водних товариств як об'єднань власників земель, які знаходяться в районі зрошення від річки чи великого іригаційного каналу. Товариства були необхідні, щоб спільними зусиллями облаштовувати та підтримувати в належному стані гідроспоруди з метою використання корисних властивостей води, або попередити шкідливі і руйнівні її дії. Вже тоді розрізнялися приватні й публічні товариства. Перші базувалися на приватному праві, другі мали публічний характер і могли бути засновані лише в суспільних інтересах із дозволу держави і потребували урядового нагляду. Майже всі чинні на той час західноєвропейські законодавства вимагали обов'язковості входження до складу товариства всіх землевласників цього району в тих випадках, коли воно (товариство) застосовувалося для зрошення чи осушення земель [5].

В Україні впроваджують стратегію відновлення роботи та розвитку зрошувальних систем. Задля того, щоб підвищити стійкість агропромисловості до змін клімату та загальну продуктивність сільськогосподарської галузі, уряд поставив перед собою завдання розширити площу зрошуваних сільськогосподарських угідь [6].

Нині серед працівників аграрної галузі зростає зацікавленість у поновленні та будівництві зрошуваної системи та меліоративних фондів.

Важливим напрямом зрошуваного землеробства є застосування новітніх технологій поливу, які шляхом оптимізації витрат забезпечують економію агресурсів, зменшують екологічне навантаження на агрофітоценози. Таким вимогам відповідають різні способи мікрозрошення (краплинне, підкоронове, надкоронове та внутрішньогрунтове). Вагомою перевагою краплинного зрошення є можливість проведення поливів відповідно до водоспоживання рослин за окремими фазами росту й розвитку з мінімальними витратами поливної води [7].

Так, завдяки ефективному функціонуванню меліораційної системи аграрії можуть застосовувати в господарській діяльності краплинне зрошення, яке є особливо сприятливим для тих регіонів, де є нестійке та недостатнє природно-кліматичне зволоження, адже завдяки використанню краплинного зрошення аграрії можуть:

- освоювати земельні ділянки, які малопридатні для обробітку;
- мають змогу забезпечити необхідний рівень вологості для сільськогосподарських культур;

- здійснюючи полив рослин, сільгоспвиробники мають змогу проводити додаткові агротехнічні роботи, а саме здійснювати роботи з біологічних засобів захисту рослин, вносити органічні добрива до культур та ін.;

- здійснювати економію поливної води.

Так, під час вирощування аграріями багаторічних культур, баштанних, овочевих та інших культур застосування краплинного зрошення вже є беззаперечним та необхідним.

У рамках проекту Стратегії відновлення роботи та розвитку зрошувальних систем в Україні почнеться модернізація зрошувальних систем. Першою будуть реконструювати Нижньодністровську зрошувальну систему на Одещині. Отриманий досвід планують вводити надалі для модернізації зрошувальних систем, які в основному зосереджені на півдні України. Проект буде реалізовуватися в три етапи та передбачає збільшення площ зрошення і відновлення водорегулювання системи дренажу, також створення Національної Водної Ради та басейнових рад [8].

Отже, для більш перспективної та ефективної роботи меліораційної сфери велике значення має оновлення, покращення та зміцнення матеріально технічної бази та інфраструктури зрошуваної системи.

Високий рівень зношеності об'єктів у меліораційній системі та недостатність насосно-силового обладнання та інших факторів призводить до втрачання зрошуваної системи у галузі землеробства.

Так, Мінагрополітики України спільно з Держводагенством опрацьовуються можливість залучення на ці цілі кредитних ресурсів на довгостроковій основі від Світового, Європейського інвестиційного банків, Експортно-імпортного банку Китаю та інших міжнародних фінансів інструкцій [9].

Але з метою залучення інвестицій необхідно вирішити низку організаційних, технічних та фінансових питань:

– щодо форми власності – нині частина систем зрошення належить державі, частина – у комунальній власності, частина – приватній, а для інвестора дуже важливо розуміти, кому будуть належати ці системи, щоб їх фінансувати;

– на законодавчому рівні зрошуваним землям необхідно надати особливий статус, де враховувати відповідальність орендарів зрошуваних земель за їх використанням не за цільовим призначенням [10].

Завдяки ефективному використанню зрошуваних земель підвищується урожайність сільськогосподарських культур, особливо в Південних регіонах країни, які розташовані в умовах Сухого Степу.

Нині на державному рівні проводиться робота зі створення законопроекту щодо присвоєння Херсонщині статусу степового регіону.

У законопроекті будуть передбачені заходи з порятунку Олешківського лісу, який є природним бар'єром проти піщаних бур. «Херсонська тріада» – це ключові елементи, які змінили кліматичні умови області, зробили можливим розвиток аграрного сектору Херсонщини. До «Херсонської тріади» входять лісосмуги, зрошувана система та Олешківський ліс. Саме розвиток цих трьох елементів змінив клімат Херсонщини, а отже, уможливив розвиток ключового сектору економіки області – аграрного [11].

За комплексною програмою водного господарства Херсонської області до 2020 р. планується відновити площу зрошуваних земель до 460 тис. га, тобто стільки, скільки їх існувало до кризового періоду. Збільшиться площа зрошення земель не тільки завдяки відновленню старих систем зрошення, але й впровадженню інноваційних способів зрошення – краплинного та підгрунтового [12].

Нині в області діє програма по відновленню зрошення, за якою Херсонській області з державного бюджету було виділено близько 50 млн грн. на реконструкцію зрошувальних систем. Крім того, 20 млн грн. виділено з обласного бюджету на розбудову внутрішньогосподарських меліоративних мереж, тобто фермерам залишається придбати лише зрошувальні машини. «У 2017 р. вдалося залучити з бюджетних коштів 30 млн грн. на зрошення, 26 з яких пішли на Херсонщину. За ці кошти було реконструйовано і відбудовано насосні станції в Генічеському, Олешківському, Каховському та Білозерському районах, що дало змогу ввести додатково 3 500 га зрошення». У 2018 р. планується зросити ще близько 13 тис. га [13].

Так, у 2018 р. у Херсонській області Інститут зрошуваного землеробства НААН робить ставку на зрошене землеробство та підвищення ефективності використання зрошуваних земель шляхом оптимізації основних складових систем землеробства. Протягом року робітниками інституту будуть проведені:

- дослідження процесів водного обміну рослин та особливостей формування продуктивності сільськогосподарських культур в умовах регульованого водного режиму;
- оптимізація параметрів побудови сівозмін;
- застосування енергозберігаючої ґрунтозахисної системи обробітку ґрунту;
- застосування науково обґрунтованих систем удобрення;
- визначення впливу способів поливу та якості поливної води на продуктивність сільськогосподарських культур та меліоративний стан земель;

- розробка ресурсозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур за різного антропогенного навантаження на ґрунти, а також розробка сортових технологій вирощування нових сортів і гібридів основних сільськогосподарських культур, адаптованих до умов зрошення [14].

Недержавні форми власності і управління зрошуваними системами на рівні внутрішньогосподарської мережі для України необхідні. Вони дадуть змогу не тільки зменшити фінансове навантаження на бюджет та залучити інвестиційні кошти завдяки міжнародній допомозі фінан-

сових донорів на початковому етапі, а й провести капіталізацію ресурсів з подальшою сек'юритізацією та випуском цінних паперів, використати можливості державно-приватного партнерства, в тому числі концесію [15].

Висновки. Отже, для забезпечення більш ефективного розвитку сільського господарства в галузі рослинництва необхідно залучати позитивний досвід інших країн у сфері зрошуваної системи, вивчати, аналізувати як природні фактори та закономірності, так і технологічні процеси, приділяти на державному та регіональному рівні більше уваги розробці програм та стратегій із будівництва, відновленню та розвитку меліораційної системи, залучати інвестиційні проекти та програми, впроваджувати у технологію виробництва нові сорти сільськогосподарських культур, створювати та залучати механізми щодо об'єднання водокористувачів з основною метою більш раціонального та ефективного користування водними ресурсами в аграрній галузі, посилити роль державних органів та органів місцевого самоврядування для більшого контролю за раціональним використанням зрошуваної системи, меліоративних фондів та об'єктів, а також зрошуваних земель.

Список використаних джерел:

1. Українській системі зрошення необхідні інвестиції / Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: www.minagro.gov.ua.
2. Стоянець Н.В. Інституційні пастки та їх вплив на сталий розвиток аграрного сектора економіки України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 17. Ч. 2.
3. Крачок Л.І. Новітні технології у сільському господарстві: проблеми і перспективи впровадження. Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. 2013. № 3.
4. Коваленко П.І. Наукове обґрунтування розвитку зрошення земель в Україні / П.І. Коваленко, М.І. Роміщенко, С.А. Балюк. Вісник аграрної науки. 2007. № 8.
5. Нечипоренко О.М. Роль недержавних структур у системі зрошуваного землеробства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 12. Ч. 2.
6. В Україні впроваджують стратегію відновлення роботи та розвитку зрошувальних систем. URL: agrocareer.com.ua.
7. Григоров М.С. Водосберегающие технологии выращивания с.-г. культур. Волгоград: ВГCSXA, 2001.
8. Реконструкція зрошувальних систем в Україні почнеться з південних регіонів. URL: agrocareer.com.ua.
10. Прус Ю.О. Стан та проблеми зрошення. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2016. № 1(30).
11. Приазовська правда. 2018. № 37 (13 вересня).
12. Час раціонально використовувати воду. URL: <http://a7d.com.ua/agropoltika/40379-chas-racjonalno-vikoristovuvati-vodu.html>
13. Офіційний сайт Херсонської обласної державної адміністрації. URL: Khoda.gov.ua.
14. В Україні розроблять ефективну систему ведення зрошувального землеробства. URL: <https://superagronom.com/news/3024-v-ukrayini-rozroblyat-efektivnu-sistemu-vedennya-zroshuvalnogo-zemlerobstva>.